

Nižší kariérové šance (zastoupení ve vyšších rozhodovacích a řídicích pozicích)

Nerovnost žen a mužů na trhu práce má strukturální charakter, lze však vymezit několik klíčových oblastí, ve kterých dochází k největší diskriminaci. Do této oblasti patří nízké zastoupení žen v řídicích pozicích.

Úvod

Nerovnost žen a mužů na trhu práce má strukturální charakter, lze však vymezit několik klíčových oblastí, ve kterých dochází k největší diskriminaci. Do této oblasti patří nízké zastoupení žen v řídicích pozicích.

Horizontální a vertikální segregace trhu práce

Hovoří se o horizontální a vertikální segregaci trhu práce podle pohlaví. Horizontální segregace nebo-li segregace oborová, poukazuje na to, že v mnohých oborech převažují buď muži nebo ženy (v zemědělství, lesnictví, rybolovu, dobývání nerostných surovin, průmyslu a stavebnictví dominují muži, ve službách ženy[1]). Vertikální segregace se týká rozdělení trhu práce podle pozic a pohlaví. Na pozici zaměstnavatelů (tedy vedoucích a řídicích pracovníků) pracovalo v roce 2004 26,3% žen a 73,7% mužů[2].

„Pozice a profese, kde dlouhodobě převažují na trhu práce muži, se vyznačují výrazně vyšší koncentrací výhod. Jde nejen o vysokou prestiž a mzdové ohodnocení práce, ale i o vysoké sociální ocenění výkonu určité pozice nebo profese...“

(Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?, 2003)

Skleněný strop

Soubor neviditelných, těžko rozeznatelných bariér, které musí ženy na rozdíl od mužů (navzdory podobným zkušenostem a vzdělání) překračovat při postupu na vyšší pozice se nazývá skleněný strop. Strop je hranice, kam až jsou ženy ve svém postupu "vpuštěny", výraz skleněný metaforicky vyjadřuje, že žena díky již dosaženým profesním kvalitám na špičkovou pozici "dohlédne" a dokáže si představit působení v ní. Začne-li ovšem vyvíjet snahu do této vrcholové pozice postoupit, narazí na neviditelnou a těžko definovatelnou překážku v podobě snah namířených proti jejímu postupu. Akademici uvádějí různé důvody k existenci skleněného stropu. Patří k nim genderové rozdíly, konkrétně různý přístup žen a mužů k práci, např. rozdílná organizace pracovních schůzek – večerní mnohdy vylučují či omezují účast žen starajících se o malé děti a domácnost. Varma a Stroh (1998) seznamují s výstupy výzkumu, který provedli, týkal se toho, že muži i ženy manažerky preferují ve svých pracovních skupinách členy stejného pohlaví, což při současném uspořádání s převládajícím počtu mužů ve vedoucích pozicích znevýhodňuje ženy.

Ženy v politice

V současné době (před volbami v roce 2006) máme v ČR 11% žen senátorek a 16,5% žen poslankyň.

Volby 2006 – kandidátní listiny

V letošních volbách se řada stran profiluje rodinnou politikou a podporou žen v politice. Pro malou analýzu kandidátních listin a postavení žen-političek v předvolební boji jsme vybrali 5 stran, u nichž se zdá z předvolebních analýz průzkumů veřejného mínění, že jsou stranami, které se dostanou přes hranici 5% a tudíž budou mít zastoupení v parlamentu ČR. Navíc jsme vybrali stranu SNK ED, která se profiluje hesly – více žen do politiky, tudíž bychom mohli očekávat, že se tato hesla budou odrážet na jejich kandidátních listinách.

ČSSD

Jihočeský kraj (1. žena na 2. místě; 1 žena v prvních 5; 4 ženy v 22 kandidátů); Jihomoravský kraj (1. žena na 10. místě; 8 žen z 34); Karlovarský kraj (1. žena na 4. místě; 1 žena v prvních 5; 3 ženy z 14); Královéhradecký kraj (žena na 1. místě; 3 ženy v prvních 5; 6 žen z 20); Liberecký kraj (1. žena na 3. místě, 2 ženy v prvních 5; 3 ženy ze 17); Moravskoslezský kraj (1. žena na 5. místě; 1 žena v prvních 5; 12 žen z 35); Olomoucký kraj (1. žena na 6. místě; 5 žen z 23); Pardubický kraj (1. žena na 3. místě; 2 ženy v prvních 5; 5 žen z 19); Plzeňský kraj (1. žena na 5. místě; 1 žena v prvních 5; 4 ženy z 20); Pražský kraj (1. žena na 5. místě; 1 žena v prvních 5; 8 žen z 36); Středočeský kraj (1. žena na 5. místě; 1 žena v prvních 5; 5 žen z 34); Ústecký kraj (1. žena na 6. místě; 6 žen

z 26); Vysočina (1. žena na 6. místě; 3 ženy z 20); Zlínský kraj (1. žena na 9. místě; 6 žen z 22).

ČSSD má na prvním místě kandidátních listin **1 ženu**. Do **3. místa** včetně se umístilo **5 žen**. 342 kandidátů, 78 kandidátek, tj. **19% žen na kandidátních listinách**. Na rekordně nejzazším místě je umístěna žena na kandidátní listině ČSSD Královéhradeckého kraje – na 10. místě.

KDU ČSL

Pražský kraj (1. žena na 4. místě; 1 žena v prvních 5; 8 žen z 36); Středočeský kraj (žena na 1. místě; 2 ženy v prvních 5; 5 žen z 34); Jihočeský kraj (1. žena na 4. místě; 1 žena v prvních 5; 3 ženy z 22); Plzeňský kraj (1. žena na 5. místě, 1 žena v prvních 5; 5 žen z 20); Karlovarský kraj (žena na 1. místě; 1 žena v prvních 5; 3 ženy z 14); Ústecký kraj (1. žena na 9. místě; 9 žen z 26); Liberecký kraj (1. žena na 8. místě; 1 žena z 17); Královéhradecký kraj (1. žena na 8. místě; 3 ženy z 20); Pardubický kraj (1. žena na 4. místě, 1 žena v prvních 5; 6 žen z 19); Vysočina (1. žena na 6. místě; 4 ženy z 20); Jihomoravský kraj (1. žena na 8. místě; 6 žen z 34); Olomoucký kraj (1. žena na 4. místě; 1 žena v prvních 5; 4 ženy z 23); Zlínský kraj (žena na 1. místě; 1 žena v prvních 5; 5 žen z 22); Moravskoslezský kraj (1. žena na 4. místě; 1 žena v prvních 5; 6 žen z 36).

KDU ČSL má na **prvním místě** kandidátních listin **3 ženy**. Do **třetího místa** včetně se umístily **3 ženy**. 343 kandidátů, 68 kandidátek, tj. **17% žen na kandidátních listinách**.

KSČM

Pražský kraj (1. žena na 4. místě; 8 žen z 36 kandidátů); Středočeský kraj (1. žena na 2. místě, v prvních pěti dvě ženy; 10 žen z 34 kandidátů); Jihočeský kraj (1. žena na 3. místě, v prvních pěti 2 ženy; 7 žen z 22 kandidátů); Plzeňský kraj (žena na 1. místě, v prvních pěti tři ženy; 7 žen z 20 kandidátů); Karlovarský kraj (1. žena na 4. místě; 3 ženy z 14 kandidátů); Ústecký kraj (1. žena na 5. místě; 7 žen z 26); Liberecký kraj (1. žena na 4. místě; 6 žen z 18 kandidátů); Královéhradecký kraj (žena na 1. místě; 2 ženy v prvních pěti; 4 ženy z 20 kandidátů); Pardubický kraj (1. žena na 2. místě, v prvních pěti jsou dvě ženy; 8 žen z 19 kandidátů); Vysočina (1. žena na 3. místě; 3 ženy z 20 kandidátů); Jihomoravský kraj (1. žena na 2. místě; 7 žen z 34 kandidátů); Olomoucký kraj (1. žena na 4. místě; dvě ženy v prvních pěti; 2 ženy z 23 kandidátů); Moravskoslezský kraj (1. žena na 2. místě; 13 žen z 36 kandidátů); Zlínský kraj (1. žena na 2. místě; 2 ženy v prvních 5; 6 žen z 22 kandidátů).

KSČM má na prvním místě kandidátních listin **2 ženy**. Do **3. místa** včetně se umístilo **9 žen**. 344 kandidátů, 91 kandidátek, tj. **21% žen na kandidátních listinách**.

ODS

Pražský kraj (1. žena na 3. místě; 10 žen z 36); Středočeský kraj (1. žena na 2. místě; 13 žen z 36); Jihočeský kraj (1. žena na 7. místě; 5 žen z 22); Plzeňský kraj (1. žena na 8. místě; 4 ženy z 20); Karlovarský kraj (1. žena na 7. místě; 4 ženy z 14); Ústecký kraj (1. žena na 9. místě; 6 žen z 26); Liberecký kraj (1. žena na 7. místě; 4 ženy z 17); Královéhradecký kraj (žena na 1. místě; 5 žen z 20); Pardubický kraj (1. žena na 5. místě, 1 žena v prvních 5; 5 žen z 19); Moravskoslezský kraj (1. žena na 7. místě; 9 žen z 45); Olomoucký kraj (1. žena na 9. místě; 3 ženy z 23); Jihomoravský kraj (1. žena na 8. místě; 5 žen z 34); Zlínský kraj (1. žena na 5. místě; 1 žena v prvních 5; 4 ženy z 22); Vysočina (první žena; 3 ženy na prvních 5 místech; 5 žen z 19).

ODS má na **prvním místě** kandidátních listin **2 ženy**. Do **třetího místa** včetně se umístily **4 ženy**. 353 kandidátů, 82 kandidátek, tj. **19% žen na kandidátních listinách**.

SNK ED

Pražský kraj (1. žena na 3. místě; 2 ženy v prvních 5; 18 žen z 36); Středočeský kraj (1. žena na 3. místě; 2 ženy v prvních 5; 7 žen z 34); Jihočeský kraj (žena na 1. místě; 2 ženy v prvních 5; 7 žen z 22); Plzeňský kraj (1. žena na 2. místě, 1 žena v prvních 5; 4 ženy z 20); Karlovarský kraj (1. žena na 2. místě; 2 ženy v prvních 5; 4 ženy z 14); Ústecký kraj (1. žena na 3. místě; 2 ženy v prvních 5; 7 žen z 26); Liberecký kraj (1. žena na 3. místě, 2 ženy v prvních 5; 4 ženy z 17); Královéhradecký kraj (1. žena na 3. místě, 1 žena v prvních 5; 3 ženy z 20); Pardubický kraj (1. žena na 3. místě; 1 žena v prvních 5; 5 žen z 19); Vysočina (1. žena na 2. místě; 2 ženy v prvních 5; 4 ženy z 20); Jihomoravský kraj (žena na 1. místě, 1 žena v prvních 5; 6 žen z 34); Zlínský kraj (1. žena na 4. místě, 1 žena v prvních 5; 4 ženy z 22); Olomoucký kraj (1. žena na 2. místě, 2 ženy v prvních 5; 4 ženy z 23); Moravskoslezský kraj (1. žena na 6. místě; 5 žen z 36).

SNK ED má na **prvním místě** kandidátních listin **1 ženu**. Do **třetího místa** včetně se umístilo **12 žen**. 343 kandidátů, 82 kandidátek, tj. **19% žen na kandidátních listinách**. Na kandidátní listině v Praze je polovina žen

kandidátek.

Strana zelených

Pražský kraj (1. žena na 2. místě; 2 ženy v prvních 5; 10 žen z 36 kandidátů); Středočeský kraj (žena na 1. místě; 2 ženy v prvních 5; 7 žen z 34 kandidátů); Jihočeský kraj (žena na 1. místě; 2 ženy v prvních 5; 7 žen z 21 kandidátů); Plzeňský kraj (žena na 1. místě; 2 ženy v prvních 5; 7 žen z 20); Karlovarský kraj (1. žena na 2. místě; 2 ženy v prvních 5; 4 ženy z 14); Ústecký kraj (první žena na 2. místě; 2 ženy v prvních 5; 9 žen z 26); Liberecký kraj (1 žena na 3. místě; 2 ženy v prvních 5; 10 žen ze 17); Královéhradecký kraj (1. žena na 2. místě; 4 ženy z 20); Pardubický kraj (1. žena na 2. místě; 2 ženy v prvních 5; 7 žen z 19); Vysočina (1. žena na 3. místě; 2 ženy v prvních 5; 7 žen z 20); Jihomoravský kraj (1. žena na 2. místě; 2 ženy v prvních 5; 15 žen z 33); Olomoucký kraj (1. žena na 3. místě; 8 žen z 25); Moravskoslezský kraj (žena na 1. místě; 3 ženy v prvních 5; 8 žen z 36); Zlínský kraj (1. žena na 3. místě; 2 ženy v prvních 5; 8 žen z 22).

Strana zelených má na **prvním místě** kandidátních listin **4 ženy**. Do **třetího místa** včetně se umístilo **14 žen** – ve všech krajích je kandidátní listina do 3. místa obsazena ženou. 343 kandidátů, 111 kandidátek, tj. **24% žen na kandidátních listinách**.

Navzdory proklamacím jednotlivých stran se podle kandidátních listin nejvstřícněji k ženám jeví Strana zelených, má nejvíce žen umístěných na prvním místě, nejvíce žen umístěných do 3. místa a vůbec nejvíce žen na kandidátních listinách, ze zmíněných stran. Významné je též, že ze Strany zelených se do parlamentu nakonec propočuly tři ženy a tři muži, tedy přesně 50% žen.

Volby 2006 - výsledky

„Po konečném sečtení hlasů z víkendových voleb se bohužel definitivně potvrdily pesimistické prognózy ohledně zastoupení žen v nové Poslanecké sněmovně, které organizace Fórum 50% zveřejnila na jaře. Počet poslankyň klesne ze současných 34 na 31, jejich podíl se tedy ze 17% sníží na 15,5%...“ („České poslankyně se stávají ohroženým druhem: zastoupení žen v nové zvolené Sněmovně“, Lenka Bennerová, Jana Smiggles Kavková, <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=1904636>, 6.6.2006; citace ze dne 12.6.2006).

Významné dokumenty, vztahující se k problematice:

Aktuální text Priorit a postupů vlády při prosazování rovnosti mužů a žen

1. Prosazování principů rovnosti mužů a žen jako součást politiky vlády

1.2. Aktivně podporovat konkrétními opatřeními výběr vhodných kandidátek do funkcí ve vládních orgánech a na vedoucí místa jak v ministerstvech, tak i v jimi řízených správních úřadech a institucích. Vyhodnotit přijatá opatření pro dosažení vyváženého zastoupení žen a mužů ve vedoucích funkcích a v pracovních kolektivech.

Akční program pro OECD

16. Budou zkoumány nábor a pracovní postup a budou navrženy kroky ke splnění realistických cílů lepší rovnováhy mužů a žen mezi pracovníky. Zvláštní pozornost bude věnována zlepšenému pracovnímu postupu žen v každém stádiu procesu náboru, odstraňování "úzkých míst" v pracovním postupu žen a rozvoji postupu žen na vedoucí pozice, postavené na stávající politice a současných iniciativách v řízení lidských zdrojů.

Pekingská akční platforma – Platforma pro Akci - závěrečný dokument 4. světové konference OSN o ženách v Pekingu, 1995

„Požadavek rovnoprávné účasti žen v politice a rozhodovacích procesech není jen sociálně spravedlivý či demokratický, ale je i klíčovou podmínkou reálné existence "průhledné" a důvěryhodné vlády. Tento požadavek vyplývá ze složení společnosti a má zajistit společenskou rovnováhu.

Přestože ve většině zemí dnes existují hnutí podporující demokratizaci, je zastoupení žen v zákonodárných orgánech a ve vládě stále velmi nízké. Situace není uspokojivá nejen (i když zejména) na ministerské úrovni, ale i v dalších výkonných orgánech, kde zpravidla vůbec neodpovídá požadavku 30 % zastoupení žen na pozicích opravňujících k rozhodování, který byl prosazen jako jeden z hlavních cílů Hospodářskou a sociální radou OSN do roku 1995. Pokud jde o získání politické moci v zákonodárných orgánech, ženy dosáhly jen malého pokroku. Celosvětově mají jen 10-tiprocentní zastoupení v zákonodárných shromážděních a ještě menší procento

představuje jejich zastoupení na ministerských pozicích.

Nepřiměřeně nízké zastoupení žen ve vyšším řídicím postavení v oblasti umění, kultury, sportu, médií, vzdělání, náboženství a práva se spolupodílí na tom, že ženy mají jen velmi malý, omezený vliv v mnoha klíčových institucích a v oblasti praktické politiky.“

Platforma doporučuje kroky, které:

- ženám zajistí stejné a rovné možnosti pro plnou účast v mocenských strukturách a na pozicích opravňujících k rozhodování ve vládních orgánech a ve veřejné správě, čítaje v to dále soudnictví, mezinárodní a nevládní organizace, politické strany a odbory;
- budou zvyšovat schopnosti žen, aby mohly zastávat vedoucí postavení a aby se mohly spolupodílet na rozhodování a vedení.

CEDAW – Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen

Následující dokumenty kritizují české úřady v souvislosti s touto problematikou:

Monitorovací zpráva EONET Česká republika, <http://osf.cz/attachments/eonet-monitorovaci-zprava.pdf>

„Tlak vyvíjený na české úřady v souvislosti s přístupovými závazky vůči EU způsobuje, že většina důležitých dokumentů vztahujících se k trhu práce obsahuje proklamace o důležitosti podpory rovnosti mezi muži a ženami (například Národní akční plán zaměstnanosti). Autoři Stínové zprávy nicméně uvádí, že obecně jsou informace předkládané o přístupu žen k ekonomické aktivitě „vesměs natolik vágní, zavádějící či irelevantní, že prakticky nelze posoudit, zda je většina opatření plněna. Vláda navíc zcela rezignuje na řešení řady dalších klíčových aspektů rovného zacházení, především na účinné řešení vertikální a horizontální segregace podle pohlaví a na vybudování podpůrných struktur pro oběti diskriminace na základě pohlaví či sexuálního obtěžování.“

„Priority, zejména jejich sedmá část, vyzývají orgány veřejné správy k aplikaci principu rovnosti při rozhodování o funkčním postupu pracovníků/ic. Statistiky nicméně ukazují, že čím vyšší pozice ve státní správě, tím nižší je na ní zastoupení žen. Ženy tvoří, 57,4% odborných pracovníků/ic ministerstev. Mezi vedoucími oddělení je 32,6% žen a mezi řediteli/kami odborů je jich 21,6%. Mezi 97 náměstkyněmi bylo v roce 2003 celkem pouze 15 žen. Státní správa tedy soukromému sektoru neposkytuje nejlepší příklad rovného zastoupení ve funkčním postupu.“

Stínová zpráva v oblasti rovného zacházení a rovných příležitostí žen a mužů, 2006

Vybrané citace:

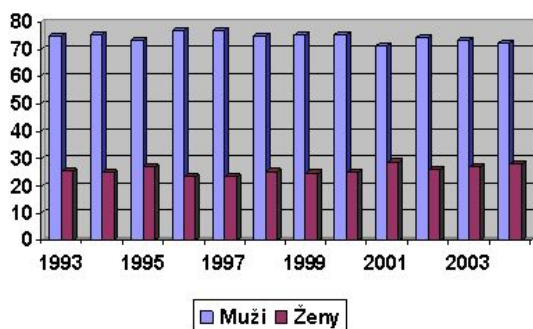
„Nejvyšší zastoupení žen je na obecních zastupitelstvech a dále v Evropském parlamentu. V prvních volbách do EP v roce 2004 bylo zvoleno 22,6% žen, v dolní komoře parlamentu je nyní 16,5%, v Senátu 12,3%, v krajských zastupitelstvech 15,1% a v obecních zastupitelstvech 22,7% žen.

Při skládání kandidátek pro EP bylo zjevné, že strany měly na paměti, zvláště po písemném apelu z orgánů EU, že se očekává, že budou nominovat více žen. Strany si také byly vědomy, že ženská tvář na kandidátkách jim může v tomto případě přitáhnout hlasy. Proto si však ještě není možné myslet, že se české vnitrostranické klima začíná nějak proměňovat.“ (str. 47, 48; <http://www.osops.cz/download/files/stinova-zprava-rz.pdf>, citace ze dne 13.6.2006)

Statistiky

Na pozici zákonodárci, vedoucí a řídicí pracovníci pracovalo v roce 2004 210.700 mužů a 81.100 žen (což je 72,2% mužů, 27,8% žen) podle údajů Klasifikace zaměstnání a postavení zaměstnaných Českého statistického úřadu.

Můžeme se podívat na graf znázorňující % žen a mužů, kteří pracovali na vedoucích pozicích v letech 1993 – 2004. Není možné říci, že dochází k nějakému signifikantnímu trendu. I když od roku 2002 dochází k pomalému zvyšování počtu žen na vedoucích pozicích.

Popis: 1993 74,6% mužů, 25,3% žen. 1994 75,1% mužů, 24,9% žen. 1995 73,2% mužů, 26,8% žen. 1996 76,8% mužů, 23,2% žen. 1997 76,7% mužů, 23,3% žen. 1998 74,9% mužů, 25,1% žen. 1999 75,4 mužů, 24,6% žen. 2000 75,2% mužů, 24,8% žen. 2001 71,3% mužů, 28,7% žen. 2002 74,1% mužů, 25,9% žen. 2003 73,1% mužů, 26,9% žen. 2004 72,2% mužů, 27,8% žen. (Informace vychází z údajů Českého statistického úřadu – Klasifikace zaměstnání a postavení zaměstnaných v národním hospodářství.)

Postoje české veřejnosti k postavení žen a mužů na trhu práce[3]

Tři čtvrtiny české populace jsou přesvědčeny, že ženy jsou na trhu práce znevýhodňovány oproti mužům.

Největší nerovnosti mezi muži a ženami na trhu práce vidí česká populace v možnosti postupu na vyšší pozice. Pouze asi třetina populace soudí, že ženy mají s muži stejné příležitosti postupu.

Kromě zatížení péčí o děti a domácnost jsou za hlavní příčiny nerovné pozice žen na trhu práce považovány příčiny zakotvené ve struktuře práce a zaměstnavatelské politice, která vyhovuje spíše mužům, kteří v práci dominují.

Práce představuje pro ženy zejména prostředek finančního zajištění rodiny, domácnosti i vlastní nezávislosti a zabezpečení pro nemoc a stáří.

Ženy s dětmi v předškolním věku, ženy staršího věku a ženy po mateřské jsou tři z pěti nejčastěji znevýhodněných skupin na trhu práce.

Příklad dobré praxe v ČR[4]

Gender Studies, o.p.s. ve spolupráci s Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR a za finanční podpory Ministerstva práce a sociálních věcí ČR uspořádala v roce 2005 první ročník Soutěže o nejlepší firmu s rovnými příležitostmi. Bylo tak navázáno na nultý ročník konaný v roce 2004. Cílem pořádání Soutěže je přispět k podpoře rovných příležitostí žen a mužů ve firmách. První ročník se zaměřil na postavení žen v řídicích pozicích. Zvítězila firma Hewlett Packard, s.r.o. Hlavním programem, který Hewlett Packard nabízí svým zaměstnankyním je tzv. TOP

TALENT LIST, prostřednictvím něž se firma zaměřuje na vyhledávání potencionálních manažerek a jejich vzdělávání. Záměrem je vytipovat z řad zaměstnankyň ty, které stojí na začátku své kariéry a napomoci jim ve zdokonalení profesních dovedností. Cílem programu je, aby zastoupení žen na vedoucích pozicích bylo 30%, což odpovídá procentuálnímu zastoupení žen ve firmě. Celý program probíhá pod mezinárodním vedením na nadnárodní bázi. Jak program funguje konkrétně na národní úrovni? Je vytvořeno několik skupin po cca 30 ženách, každá skupina dostane svého kouče. Členkám jsou poskytnuty odkazy na samostudium a získají také přístup do e-learningové platformy s přesně zadanými tématy a časovým harmonogramem, do kdy má být co zvládnuto. V poslední třetině stanoveného období probíhá sebehodnocení a celkové hodnocení projektu. Na závěr celého běhu je svolané třídenní soustředění, kde se v realitě nacvičují situace známé z virtuálního prostředí a účastnice se také dostávají do kontaktu a mohou porovnávat metody řízení a přístupu aplikované v kulturně a geograficky různých zemích.

---

[1] Ženy a muži v datech, 2005

[2] Ženy a muži v datech, 2005

[3] čerpáno z A. Křížková, H. Hašková: „Průzkum veřejného mínění o postavení žen na trhu práce“, Sociologický ústav AV ČR, 2003.

[4] Z materiálu Gender Studies, o.p.s. pro konferenci „Role rovných příležitostí v prosperitě podniku. Ženy v řídicích pozicích.“ Praha 2005